

BANKROTLIKNI BAHOLASH USULLARI*Turayeva Gulizahro*

Guliston Davlat Universiteti o'qituvchisi

Turdiqulov Eldor

Guliston Davlat Universiteti talabasi

Odilbekov Axadbek

Guliston Davlat Universiteti talabasi

Annotatsiya: Maqolada har qanday faoliyat sohasi va huquqiy shakldagi korxonalarining o'z moliyaviy ahvoli va barqarorligini davriy baholash zarurati va ahamiyati muhokama qilinadi. Ushbu maqolada bankrotlik bo'yicha joriy statistik ma'lumotlar taqdim etiladi, to'lovga layoqatsizlik xavfi bilan bog'liq muammolar yoritiladi va bu qanday amalga oshirilganligi baholanadi. Ijobiy va salbiy oqibatlariga olib keladi. Eng ko'p ishlatiladigan qiyosiy baholash bankrotlik ehtimolini baholash usullari va ularni optimallashtirish bo'yicha tavsiyalar taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: moliyaviy ahvol, bankrotlik, moliyaviy tahlil, to'lov qobiliyatini tiklash, bankrotlik xavfi.

Kirish

Bankrotlik jarayonida, korxonaning moliyaviy ahvolini yaxshilash yoki qarzlarni qayta tuzish kabi choralarni ko'rish mumkin. Agar bu choralarni amalga oshirish imkonsiz bo'lsa, sud orqali bankrotlik jarayoni boshlanadi va bu korxonaning tugatilishiga olib kelishi mumkin.

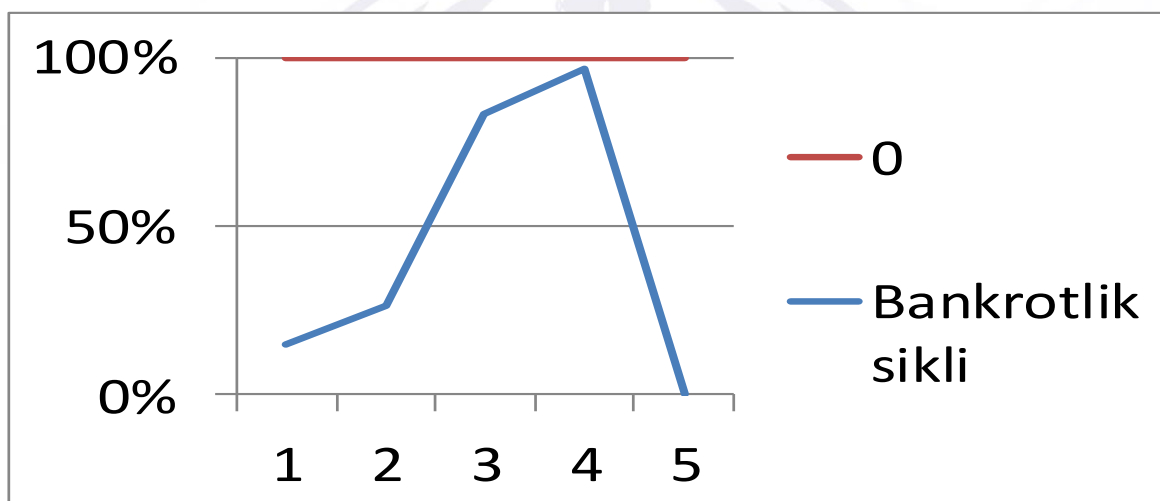
Bankrotlik - bu korxonaga yoki shaxsning o'z majburiyatlarini muddatida va to'liq bajarishga qodir emasligi holatidir. Bankrotlikni baholashda, asosan, moliyaviy hisobotlar, jumladan, balans, foyda va zarar hisoboti hamda pul oqimlari hisoboti tahlil qilinadi. Shuningdek, likvidlik ko'rsatkichlari, qarzdorlik darajasi, aktivlarning rentabellik darajasi kabi moliyaviy ko'rsatkichlar ham diqqat bilan o'rganiladi. Agar korxonaga muddatli qarzlarni to'lay olmasa yoki uning umumiy qarzlari aktivlar qiymatidan oshib ketgan bo'lsa, bu bankrotlik xavfining yuqori ekanligini ko'rsatadi.

Tahlil va natija

Bankrotlik xavfini baholashning ikkita asosiy usuli mavjud: 1. An'anaviy nisbatlar tahlili: Bu usul kompaniyaning moliyaviy holatini baholash uchun moliyaviy hisobotlardan hisoblangan moliyaviy koeffitsientlardan foydalanadi. Umumiy nisbatlarga likvidlik koeffitsientlari (qisqa muddatli qarzni to'lash qobiliyatini o'lchash), to'lov qobiliyati koeffitsienti (uzoq muddatli qarzni to'lash qobiliyatini o'lchash), rentabellik koeffitsientlari va samaradorlik ko'rsatkichlari kiradi. Ushbu nisbatlarni sanoat ko'rsatkichlari yoki tarixiy ma'lumotlar bilan taqqoslash orqali tahlilchilar mumkin bo'lgan muammo belgilarini aniqlashlari

mumkin. 2. Statistika modellar: Ushbu usullar bankrotlik ehtimolini bashorat qiluvchi ball modellarini yaratish uchun statistik usullar va tarixiy ma'lumotlardan foydalanadi. Ular ko'pincha an'anaviy nisbat tahliliga qaraganda murakkabroq matematik formulalardan foydalanadilar va moliyaviy bo'lmagan ma'lumotlarni o'z ichiga olgan kengroq omillarni o'z ichiga olishi mumkin. Ba'zi umumiy statistik modellar diskriminant tahlili, logistik regressiya va neyron tarmoqlarni o'z ichiga oladi. Qarzdorning pul majburiyatlari bo'yicha kreditorlar talablarini qondirishga va majburiy to'lovlar bo'yicha o'z majburiyatini bajarishga qodir emasligi, agar tegishli majburiyatlar va to'lovlar majburiyati yuzaga kelgan kundan e'tiboran uch oy davomida qarzdor tomonidan bajarilmagan bo'lsa, uning bankrotlik alomatlarini deb e'tirof etiladi.

1-rasm. Bankrotlikning hayot sikli:

1. Tashkil topish va faoliyatni boshlash 2. Oyoqqa turish va faoliyatni kengaytirish 3. O'sish, rivojlanish 4. Gullash, taraqqiy etish 5. Cho'kish va sinish davri

Bankrotlikning hayot sikli: (1-rasm) Tashkil topish va faoliyatni boshlash, oyoqqa turish va faoliyatni kengaytirish o'sish, rivojlanish gullash, taraqqiy etish, cho'kish va sinish davri. Iqtisodiy nochorlik davomiyligi har bitta korxonada turlicha kechadi va yakuntopadi. Bundan shunday xulosaga kelinadiki, har qanday korxonaning oxirgi manzilibu iqtisodiy nochorlik, bankrotlik ekan. Faqat ushbu davriylik har qaysi korxonadaturlicha davriylikda kechadi. Ya'ni siklik jarayon bitta korxonada tezroq, bittakorxonada sekinroq kechadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Faqat bitta usulga tayanmaslik kerak. Aniqroq baholash uchun an'anaviy nisbat tahlili va statistik modellardan foydalanish zarur. Koeffitsientlarni baholashda sohaga oid mezonlarni hisobga olish kerak. Bir

sohadagi sog'lom nisbat boshqa sohada muammolarni ko'rsatishi mumkin. Sifat omillari: Moliyaviy ma'lumotlar muhim bo'lsa-da, boshqaruv tajribasi, sanoat tendentsiyalari va huquqiy masalalar kabi sifat omillarini e'tiborsiz qoldirmaslik kerak. Muntazam monitoring: Bankrotlik xavfi tez o'zgarishi mumkin. Moliyaviy salomatlikni muntazam ravishda kuzatib borish va kerak bo'lganda baholashni yangilash zarur. Ushbu usullarning kombinatsiyasidan foydalanib, miqdoriy va sifat omillarini hisobga olgan holda siz kompaniyaning bankrotlik xavfi haqida aniqroq tasavvurga ega bo'lishingiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vikipediya, bepul ensiklopediya (2019). Bankrotlik. Olingan: en.wikipedia.org.
2. Xusinov, Jumanazarov, Kuljonov Buxgalteriya hisobi nazariyasi T.: "Iqtisod-Moliya", 2019.
3. A.B.Muxametov. Moliyaviy hisob.-T.: Moliya. 2024.-272 b.
4. A.B.Muxametov. B.Matrasulov.G.Turayeva T.: Buxgalteriya hisobi darslik. Ziyo nashr. 2023.-347 b.
5. Xojiakbar, P., Umidjon, F., & Gulizahro, T. (2023). KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKGA KIRITILGAN INVESTISIYALARNI STATISTIK BAHOLASH. *Нововведения Современного Научного Развития в Эпоху Глобализации: Проблемы и Решения*, 1(6), 18-20.
6. Turayeva, G. (2023). Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda don ishlab chiqaruvchi xalqaro trendlar. *Молодые ученые*, 1(13), 140-143.
7. Gulizahro, T. (2023). The importance of developing the exchange mechanism and online trade in the e-commerce system (in the example of grain trade). *Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика)*, (2), 14-20.
8. qizi To'yeva, M. S. (2022, November). YANGI O 'ZBEKISTON ORIFA AYOLLARI VA G 'ARB AYOLLARINING JAMIYATDAGI MAVQEYI VA ULARNING HUQUQLARI. In *INTERNATIONAL CONFERENCES (Vol. 1, No. 2, pp. 74-81)*.
9. Рахматуллаева, Ф., & Шаробиддинов, А. (2023). YALPI HUDUDIY MAHSULOT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO 'LLARI. ИЖТИМОЙ-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(S/4), 140-146.
10. Атаходжаева, Г. А., & Баратова, Д. С. (2017). Состояние качества жизни и толерантности к физической нагрузке больных с хронической сердечной недостаточностью II-III функционального класса при применении антагонистов минералокортикоидных рецепторов. *Молодой ученый*, (4), 235-239.
11. Omanboyevna, O. M. (2023). MADANIYATSHUNOSLIK YONDASHUVI ASOSIDA BO 'LAJAK O 'QITUVCHILARNING KASBIY

- KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH VOSITALARI. Science and innovation, 2(Special Issue 9), 21-25.
12. Israilova, S. (2023). THE PRAGMATIC OCCURRENCE AND MENTAL PROPERTIES OF COLOR COMPONENT UNITS IN CONTEXT. Interpretation and researches, 1(5).
13. Saodat, I. “Ko ‘k’” leksemasining etimologik tavsifi. O ‘ZBEKISTON, 75.
14. Отажонова, М. (2016). ИЖОДКОР БАДИИЙ ТАФАККУРИДА ВОҚЕЛИКНИНГ МИФОЛОГИЗАЦИЯЛАНИШИ. ВЕСТНИК КАРАКАЛПАКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ БЕРДАХА, 32(3), 127-129.
15. Atakhodjaeva, G. A., Rakhimov, S. M., & Azimova, N. Z. (2017). Вариабельность ритма сердца у больных с хронической сердечной недостаточностью и метаболическим синдромом. Likars' ka sprava, (3-4), 31-37.

